

Aprentatge i ensenyament de les habilitats amb patins*

RAMON VILA**

NÚRIA GUITART

JOAN RIERA

INEFC-Centre de Barcelona

JORDI DÍAZ

Federació Catalana de Patinatge

Correspondència amb autors/es

** ramonvila10@hotmail.com

Resum

A partir del model conceptual que identifica les habilitats dels esportistes en funció de l'entorn amb el qual interactuen, dels objectius a assolir i dels instruments que s'utilitzen, s'ha abordat l'aprenentatge i l'ensenyament de les habilitats bàsiques amb patins. En les habilitats bàsiques, l'equilibri en el medi és essencial, però els patins introdueixen variabilitat en la relació amb el medi i, per tant, dominar les habilitats amb patins, requereix un llarg període d'aprenentatge. Per acostar-nos a la comprensió de l'aprenentatge d'aquestes habilitats, hem entrevistat practicants experts (*skaters*) i entrenadors de patinatge amb experiència en la iniciació del patinatge artístic i de l'hoquei patins. A partir de les opinions dels experts, es poden deduir algunes pautes per a l'ensenyament eficaç de les habilitats amb patins.

Paraules clau

Habilitats bàsiques, Patins, Processos d'aprenentatge i procediments d'ensenyament.

Abstract

Learning and teaching of basic roller skating skills

Starting with the conceptual model which classifies the skills of sportspeople depending on the environment with which they interact, the aims to be achieved and the instruments used, we focused on the learning and teaching of basic roller skating skills. At a basic skill level, balance in the environment proves essential although roller skates themselves add variability to the interaction with the environment. Because of this, acquiring a good command of the skills involved in roller skating requires a long training period. In an effort to get closer to fully understanding the learning of such skills, we interviewed skaters and skating coaches with experience of figure skating and hockey. From these experts' opinions, a number of guidelines on the effective teaching of roller-skating skills can be established.

Key words

Basic skills, Roller skating, Learning processes and procedures of teaching.

Introducció

L'aprenentatge de les habilitats motrius, generalment, ha estat una àrea oblidada dins de l'àmbit de l'aprenentatge (Riera, 1989a). Al nostre país, l'aprenentatge de les habilitats de l'esportista, tot i ser una temàtica de gran rellevància, ha despertat poc interès fins èpoques recents, com han mostrat Riera (1989b), Oña (1994) i Ruiz (1994). Ja fa uns anys, però, que s'està treballant en la classificació i ordenació de les habilitats esportives i concretament en les habili-

tats estratègiques, tàctiques i tècniques (Riera, 1993, 1995, 1997).

Recentment, s'ha proposat un model conductual que vincula les habilitats dels esportistes, l'entorn en què es realitzen i els instruments que s'utilitzen (Riera, 2005), de forma que ajuda a clarificar les relacions que s'aprenen. Així, s'identifiquen cinc tipus d'habilitats (bàsiques, tècniques, tàctiques, estratègiques i interpretatives) que es corresponen amb els elements de l'entorn amb els quals l'esportista inte-

* Aquestes investigacions s'han pogut realitzar gràcies als Ajuts a la Recerca 2002-2003 i 2003-2004 del Centre de Barcelona de l'INEF de Catalunya. Agraïm la col·laboració a les entrenadores i entrenadors de patinatge artístic: Judit Dameson, Concepció Galindo, Ricard Planiol, Miquel Quintana i M. Teresa Sacristán, als entrenadors d'hoquei patins: Carlos Bernalte, Joan Càceres, Jordi Camps, Paco González, Claudio Omar, Joaquim Pauils, Josep Enric Torner i Francesc Sucarrats i als *skaters*: Ivàn, Àlex, Xavi, Roger, Manuel, Jaume, Carlos, Cristian, Óscar i Juan Antonio.

ractua (medis, objectes, esportistes, normes i coneixements). Riera (2005) també agrupa els processos de l'aprenentatge humà (associació d'estímul, associació de conseqüències, imitació, convivència i reflexió) que es corresponen amb els procediments que pot utilitzar l'ensenyant per afavorir-ne l'aprenentatge (adequar la pràctica, incrementar el *feedback*, mostrar, donar pautes i fer pensar).

Possiblement, les classificacions de les habilitats i dels processos d'aprenentatge ajudin a abordar l'aprenentatge de cada una de les diferents habilitats. Ara bé, mentre que es poden trobar molts estudis sobre l'aprenentatge de les habilitats tècniques i en les dues darreres dècades s'han incrementat notablement els treballs sobre l'aprenentatge de les habilitats tàctiques i estratègiques, encara hi ha molt pocs estudis sobre l'aprenentatge de les habilitats bàsiques i interpretatives.

Per aquest motiu, en els darrers anys vàrem iniciar l'estudi de l'aprenentatge i l'ensenyament de les habilitats bàsiques, que es denominen així perquè són les més elementals i formen part de totes les habilitats de l'esportista. La principal característica de les habilitats bàsiques és que implica una relació eficaç amb el medi, és a dir, permet d'assolir els objectius de sustentar-se, equilibrar-se i desplaçar-s'hi, com ara mantenir-se dempeus, caminar, córrer, frenar, saltar, girar, lliscar, patinar, etc. (Mc Clenaghan i Gallahue, 1985; Wickstrom, 1990).

Generalment, l'aprenentatge de les primeres habilitats bàsiques, com ara gatejar, caminar, pujar i baixar escales, anar en bicicleta, patinar, etc., es dona en entorns no professionals, on la majoria de vegades són els pares i mares els qui ensenyen els seus fills. Els nens aprenen a caminar, però no hi posem prou atenció i no ens adonem que triguen mesos a aconseguir-ho i uns quants més per poder córrer, baixar escales, etc. A més, i de forma especial en l'àmbit de l'esport, les habilitats bàsiques en molts casos impliquen relacions molt variables, perquè es donen en un medi inestable (aire, mar, neu, etc.) o utilitzant instruments que introdueixen variabilitat a la relació amb el medi (patins, esquís, piragües...).

Riera (2001b; 2005) suggereix que en aquestes habilitats, probablement el procés d'aprenentatge que sembla tenir un pes més important és el d'associació d'estímul, on les sensacions de l'aprenent són molt importants, però caldria demostrar-ho. Conèixer com es realitza el procés d'aprenentatge d'habilitats bàsiques i quins són els procediments d'ensenyament més adients per fer-ho,

són qüestions vitals per millorar l'aprenentatge i l'ensenyament d'aquestes habilitats.

Per això, es va considerar apropiat analitzar els diferents processos d'aprenentatge i procediments d'ensenyament de les habilitats bàsiques que comporten la utilització de patins, atès que són instruments que fan molt variable la relació amb el medi i dominar-los requereix un llarg període d'aprenentatge.

Metodologia

Per realitzar la recerca sobre l'aprenentatge i l'ensenyament de les habilitats bàsiques, es va decidir utilitzar l'entrevista d'experts com a procediment per a aproximar-nos a l'objecte d'estudi d'una forma més global. L'entrevista és un mitjà de recollida d'informació qualitativa per la seva naturalesa interactiva, en què el rol de l'investigador és fonamental, car ell és el responsable d'interpretar totes les explicacions que es recullen a les entrevistes (Latorre, Rincón i Arnal, 1996).

Per això, l'entrevistador necessita una bona preparació i un entrenament per a poder extreure dels entrevistats les dades rellevants i saber aprofundir sobre diverses temàtiques que poden anar sorgint durant l'entrevista, fet que es va anar millorant amb diverses proves pilot i la seva anàlisi. En dur a terme l'entrevista es disposava d'un guió estructurat que incloïa els temes que ens interessaven. El guió servia per iniciar l'entrevistat sobre els diferents temes, però les seves respostes es podien completar amb preguntes addicionals, procurant que l'entrevistat precisés al màxim possible i, en cas de dubte, es formulaven preguntes complementàries per precisar les respostes.

Mitjançant l'entrevista es van realitzar tres investigacions, de caràcter exploratori i descriptiu, a tres col·lectius d'experts, tant en la pràctica com en l'entrenament del patinatge: *skaters*, entrenadors i entrenadores de patinatge artístic, i entrenadors d'hoquei patins.

Les entrevistes dels *skaters* es van realitzar a la Plaça de Sants de Barcelona i les dels entrenadors es van dur a terme a la seva ciutat, a la Federació de Patinatge o bé als mateixos pavellons on entrenaven. Les entrevistes es varen fer en llocs tranquils, asseguts i sense pressa ni límit de temps, i van durar al voltant de 45 minuts amb els entrenadors i uns 25 minuts amb els *skaters*.

Totes les entrevistes es van enregistrar amb magnetòfon i posteriorment es transcrivien i s'analitzaven individualment, entrevista per entrevista, intentant cap-

tar el més essencial d'allò que comunicava l'entrevistat. Després, en cada una de les tres modalitats, s'agrupaven els aspectes més destacats per les diferents persones entrevistades.

Primer estudi

Valoració de l'aprenentatge dels skaters

El primer estudi es va realitzar sobre l'aprenentatge dels *skaters*, els quals es passen la majoria de les hores de pràctica aprenent noves formes de relacionar-se amb el medi i el seu patí. De fet, s'observa que en la pràctica del *skate*, les habilitats bàsiques tenen un pes molt rellevant i es necessita un procés llarg d'aprenentatge per arribar a ser mitjanament eficaç en aquestes accions.

A més, el *skate* té la peculiaritat que tot i haver-hi professionals que es guanyen molt bé la vida amb la pràctica d'aquesta modalitat, no hi ha ni entrenadors, ni escoles d'iniciació que es dediquin a ensenyar a patinar amb *skate*.

L'aprenentatge es fa sense el control ni la supervisió de cap entrenador. Tots els experts de *skate* practiquen el que els sembla, decideixen què volen fer, com ho fan i quan ho fan. Aquest era un motiu que feia interessant l'estudi d'aquest col·lectiu, perquè els seus aprenentatges són vivencials, es fan al carrer i no estan influenciats per les pautes d'entrenadors. Ells mateixos són els seus entrenadors, regulen el seus aprenentatges i a base d'anys, van escollint la forma de practicar que els sembla més adequada.

Subjectes

Es van entrevistar deu patinadors o *skaters* amb un alt nivell de pràctica. Es va realitzar un mostreig intencional seleccionant els patinadors amb més nivell, experiència i dedicació entre els que practicaven regularment a la Plaça de Sants de Barcelona. Els entrevistats, amb un gran domini del *skate*, eren tots nois, perquè en les diferents tardes en què es va anar a enregistrar les entrevistes no s'hi va veure cap noia patinant. Tots els entrevistats han practicat al carrer i majoritàriament han començat amb els amics i per la moda. D'altra banda, com més anys tenen els practicants menys hores acostumen a dedicar a la pràctica del *skate* i és dur. A més, la feina i altres obligacions els dificulten dedicar-hi moltes hores. Entre els practicants entrevistats el de més edat tenia 26 anys i el més jove 15 anys.

Resultats

El procés d'aprenentatge del *skate* és llarg, complex i implica moltes caigudes. Sense constància i força de voluntat no es pot ser *skater*, i per tant, la duresa mental juga un paper crític en aquests aprenentatges. A més, sovint es produeixen lesions, encara que amb el temps aprenen a caure. Però aquest aprenentatge sobre les caigudes és en bona part inconscient i molts d'ells no se n'adonen, que n'aprenen.

Els aprenentatges que es realitzen al carrer ens mostren que es pot aprendre a realitzar habilitats de gran dificultat sense un ensenyament sistematitzat. Però també és cert que la gran majoria d'aquests entrevistats va reconèixer que, si algú els hagués anat orientant o bé els hagués donat algunes instruccions de com s'havia de realitzar alguna acció concreta, llavors haurien après més ràpid i millor.

Els aspectes més rellevants en què han coincidit els 10 entrevistats en relació a l'aprenentatge de les seves habilitats són els següents:

- Les accions s'aprenen molt lentament, i s'hi han de dedicar molts esforços i molta constància.
- La millor forma d'aprendre aquestes accions, segons tots ells, és practicant com més millor.
- Consideren que observar companys o vídeos ajuda en la millora de l'aprenentatge i també preguntar als companys quan alguna acció no els surt. Només alguns dels més experimentats parlen de reflexionar sobre com fer-ho per millorar.
- La por a fer-se mal és un factor important a tenir en compte per tots ells, però afirmen que quan van a fer una acció complicada, o la fan sense por, o millor que no la facin, perquè llavors sí que es podrien fer mal.
- Tots els entrevistats també han coincidit en què a base d'anys van anar aprenent a caure i no fer-se tant de mal com en els inicis, tot i que alguns d'ells no s'ho havien plantejat abans de fer-los la pregunta.
- Únicament dos dels entrevistats eren conscients que aprenien a equilibrar-se, i fins i tot, alguns negaven que aquesta habilitat s'aprengués.
- En l'evolució dels aprenentatges, alguns dels més veterans afirmen que en la iniciació es va progressant d'una forma bastant continuada i posteriorment l'aprenentatge sembla que vagi més a dies, més a salts.

Segon estudi

Valoració dels entrenadors de patinatge artístic

El segon estudi es va fer sobre l'aprenentatge i ensenyament del patinatge artístic, modalitat esportiva en la qual a Catalunya hi ha un gran nivell i que disposa d'entrenadores i entrenadors molt qualificats.

Aquí, a diferència del primer estudi, l'instrument utilitzat per relacionar-se amb el medi són un parell de patins subjectats als peus. Aquest aspecte diferencia molt les habilitats que s'aprenen, tot i que els processos genèrics d'aprenentatge d'aquestes habilitats no són tant diferents de les dels *skaters*.

En la modalitat de patinatge artístic es realitzen salts molt complexos i és fonamental fer-ho amb elegància.

Subjectes

Es van entrevistar cinc entrenadors de patinatge artístic, tres dones i dos homes, tots amb una important experiència tant d'entrenadors, com de patinadors, i a més amb un contacte destacat en la iniciació del patinatge. Es van seleccionar segons aquests criteris, perquè així poguessin aportar reflexions més riques sobre les seves experiències.

Resultats

Per poder arribar a tenir un bon nivell, recomanen començar molt aviat a practicar el patinatge, als quatre anys, però alguns entrenadors reconeixen que, tot i que és el millor per al patinatge, potser seria desitjable esperar una mica més pels nens. Encara que creuen que s'aprèn a caure no n'ensenyen, perquè pensen que són actes involuntaris. La por és un aspecte que tenen molt en compte, i, a més, pot ser causa d'abandonament de la pràctica esportiva. Quan alguna acció no els surt, el vídeo és un altre aspecte que els funciona molt bé, perquè el mateix patinador pot veure on falla; i és un element amb un ampli ventall de possibilitats, que de mica en mica es va introduint en els entrenaments.

Els aspectes més rellevants en què han coincidit les entrenadores i els entrenadors de patinatge artístic són els següents:

- Tots els entrevistats creuen que s'aprèn a caure, tot i que reconeixen que no ho ensenyen, perquè són actes involuntaris i no es poden entrenar.

- Creuen que el procés d'aprenentatge és continu i progressiu, tot i que depèn molt de si la persona l'assimila més o menys ràpidament. Un aspecte que fa variar molt la progressió d'aprenentatge són les habilitats prèvies de què disposin i l'únic moment que destaquen on es trenca la progressió continua és en l'aprenentatge dels salts.
- Tots reconeixen que, en alguns moments, els seus patinadors poden tenir por a diferents aspectes, però expliquen que sol ser al principi o quan es fan accions complicades que impliquen risc, com els salts. Aconsellen proposar fites assolibles, evitar ensurts i anar avançant a poc a poc i progressivament.
- Quatre dels entrevistats coincideixen en què s'ha de començar als 4 o 5 anys per arribar a tenir un bon nivell de patinatge.
- El mètode d'ensenyament se sol basar en una progressió d'exercicis de menys a més dificultat, intentant donar seguretat i confiança a més d'afegir-hi una component lúdica.
- La utilització de material divers ajuda i fa més agradable l'aprenentatge.
- Tots els entrenadors porten patins, pensen que són molt adequats per fer demostracions i molt útils per ensenyar en la iniciació.
- Per a ensenyar accions concretes, aconsellen: explicar, demostrar, fer practicar i després anar corregint. La dificultat s'intenta posar de forma progressiva i una manera habitual de facilitar aquesta pràctica és fer-la sense patins.
- Per millorar l'equilibri sobre els patins, s'ha de practicar en situacions diverses en les quals hi hagi desequilibri, incrementant progressivament la dificultat.
- Per ajudar-los a millorar, tots creuen que se'ls ha de fer practicar molt i, si alguna acció no els surt, s'ha de provar amb una altra metodologia o mitjançant l'ajut de material.

Tercer estudi

Valoració dels entrenadors d'hoquei patins

Al tercer estudi realitzat es va analitzar l'aprenentatge i l'ensenyament d'una altra modalitat important a Catalunya, l'hoquei patins, en la qual aprendre a patinar és

fonamental, perquè és la base per a altres habilitats amb el mòbil, els companys i els oponents.

En l'hoquei patins, es busca l'efectivitat en el desplaçament tant en les frenades, com en els canvis de ritme o de direcció.

Subjectes

Es van entrevistar vuit entrenadors experts d'hoquei patins els quals han estat seleccionats per haver estat bons jugadors i per la seva experiència contrastada com a entrenadors, a més de seguir mantenint el contacte amb la base, ja sigui de forma directa o bé com a coordinadors.

Resultats

A diferència dels entrenadors de patinatge artístic, la meitat dels entrenadors ensenya a caure, perquè en un partit d'hoquei es pot caure sovint i de manera sobtada. Estan tots d'acord que en categories inferiors els entrenadors han de portar patins, però en categories superiors les opinions estan més dividides i n'hi ha que no se'ls posen per mantenir la distància i poder exigir més.

Els entrenadors entrevistats tenen molt en compte la por i creuen que es pot produir en els inicis, perquè encara no controlen els patins, quan realitzen tasques complexes com patinar cap endarrere, per les caigudes, o per diverses situacions de partit. Per reduir la por aconsellen tornar enrere i fer exercicis més elementals, treure transcendència, utilitzar proteccions, evitar ensurts i anar avançant progressivament.

Les principals aportacions que van fer els entrenadors d'hoquei patins són les següents:

- Tots creuen que s'aprèn a caure, i 4 dels 8 entrenadors ensenyen a fer-ho.
- Tot i que hi ha dos entrenadors que consideren que els patinadors pràcticament mai no tenen por, tots reconeixen que en alguns moments poden tenir por a patinar.
- Els entrenadors d'hoquei patins recomanen iniciar el patinatge al voltant dels quatre anys, primerament s'han de centrar en el control dels patins i realitzar diversos jocs i al cap d'un any o dos, introduir estic i pilota progressivament.
- A les primeres sessions, per ensenyar a patinar, basen el mètode d'ensenyament a generar confiança,

començant per exercicis molt senzills i que progressivament s'aniran complicant. Utilitzen molts jocs perquè es diverteixin.

- Sobretot, en la iniciació, és molt recomanable utilitzar diversos materials per fer més lúdic l'aprenentatge.
- Dels 8 entrenadors, 6 porten patins i tots recomanen portar-los en la iniciació, perquè són molt útils per fer demostracions i ajudar els aprenents.
- Per a ensenyar accions concretes aconsellen: explicar, demostrar, fer practicar i després anar corregint. La dificultat s'intenta posar de forma progressiva i a través de la repetició es va millorant, però posant un límit a aquestes repeticions per no fer-les pesades.
- Per millorar l'equilibri sobre els patins, s'ha de practicar molt i en situacions diverses en què hi hagi desequilibri. En la iniciació es facilita el patinatge i quan es domina s'han de buscar formes per fer-lo més complicat, perquè sense estímuls prou potents com per generar desequilibri no hi haurà millora.
- Tots tenen teories pròpies sobre com ensenyar a patinar, i es basen generalment en: plantejar una progressió d'aspectes tècnics, treballar de forma divertida, ser positiu, exigent i responsable.

Conclusions

L'aprenentatge i l'ensenyament de les habilitats amb patins afecta moltes persones que dediquen una gran quantitat d'hores i esforços a aquestes tasques. A través de l'anàlisi de la informació aportada pels tres col·lectius, *skaters*, entrenadors de patinatge artístic i entrenadors d'hoquei patins, s'han identificat algunes de les pautes d'actuació més útils per a l'aprenentatge i l'ensenyament de les habilitats amb patins.

L'aprenentatge de les habilitats amb patins és un procés molt variable, llarg i complex. A més, té la dificultat de crear una certa por a l'aprenent, atès que totes les habilitats bàsiques impliquen l'equilibri i el desequilibri de la persona. I fins que el desequilibri no està controlat es genera una certa por, que a més, és retroalimentada per la gran quantitat de caigudes que es produeixen. Però, d'altra banda, aquest cert risc controlat també és molt atractiu. I bona prova d'això és l'augment de participants en les dues últimes dècades de les activitats i esports en les quals hi ha lliscament i impliquen en gran mesura les habilitats bàsiques.

És en aquest context tan complex on s'han d'interpretar les aportacions dels diferents experts i el tractament que s'ha anat fent de tota la informació fins arribar a proposar les pautes següents per a l'ensenyament eficaç de les habilitats amb patins:

- Les habilitats amb patins s'aprenen molt lentament i s'hi ha de dedicar molts esforços, temps i constància.
- La duresa mental juga un paper crític per assolir un bon nivell en aquests aprenentatges.
- La millor forma d'aprendre les habilitats bàsiques, com el patinar, és practicant el major temps possible.
- Els entrenadors aconsellen començar als 4 o 5 anys per arribar a tenir un bon nivell de patinatge.
- Per millorar l'equilibri sobre els patins, s'ha de practicar en situacions diverses en les que hi hagi un desequilibri adequat al nivell del patinador.
- El mètode d'ensenyament se sol basar en una progressió d'exercicis de menys a més dificultat intentant donar seguretat i confiança a més d'afegir-hi un component lúdic.
- L'observació de demostracions, l'anàlisi de vídeos on es pot veure un mateix i les explicacions de com s'han de fer els moviments, ajuden a millorar l'aprenentatge, tot i que la pràctica sempre és fonamental.
- Quan s'ha de fer una acció complicada, que fa respecte; o es fa sense por, o millor no fer-la, perquè llavors es molt més probable fer-se mal.
- S'aprèn a caure i a fer-se menys mal en les caigudes, tot i que només n'ensenyen alguns entrenadors d'hoquei, potser perquè en un partit els jugadors cauen sovint i treballar aquest aspecte pot evitar lesions.

- Sobretot en la iniciació la utilització de material divers ajuda i fa més agradable l'aprenentatge.
- La majoria dels entrenadors porten patins, pensen que són molt adequats per fer demostracions i molt útils per ensenyar en la iniciació.
- Per ensenyar accions concretes, es aconsellable: explicar, demostrar, fer practicar i després anar corregint. La dificultat s'intenta posar de forma progressiva i en les correccions el vídeo és un element que ofereix moltes possibilitats i cada dia es va introduint més en els entrenaments

Bibliografia

- McClernaghan, B. A. i Gallahue D. L. (1985). *Movimientos fundamentales. Su desarrollo y rehabilitación*. Buenos Aires: Médica Panamericana.
- Oña, A. (1994). *Comportamiento Motor. Bases psicológicas del movimiento humano*. Granada: Universidad de Granada.
- Riera, J. (1989a). Aprendizaje motor. A J. L. Pinillos y R. Bayés (eds.). *Aprendizaje y condicionamiento*, pàgs. 415-445. Madrid: La Alhambra.
- (1989b). *Fundamentos del aprendizaje de la técnica y la táctica deportivas*. Barcelona: INDE.
- (1993). Aprendizaje motor o aprendizaje de la estrategia, táctica y técnica deportivas. IV Congreso Nacional de Psicología del Deporte. Sevilla.
- (1995). Estratègia, tàctica i tècnica esportives. *Apunts. Educació Física i Esports* (39), 45-56.
- (1997). Aprendizaje de la táctica deportiva. *Revista de Psicología del deporte*, 5, 111-124.
- (2001a). Habilidad esportives, habilitats humanes. *Apunts. Educació Física i Esports* (64), 46-53.
- (2001b). *Procesos de aprendizaje y procedimientos de enseñanza*. Barcelona, UOC.
- (2005). *Habilidades en el deporte*. Barcelona: Inde.
- Riera, J. i Vila, R. (2003). *Aprendizaje y enseñanza de habilidades básicas. Memoria de investigación*. INEFC-Barcelona.
- Riera, J.; Vila, R. i Guitart, N. (2004). *Enseñanza de habilidades básicas. Memoria de investigación*. INEFC-Barcelona.
- Ruiz, L. M. (1994). *Deporte y aprendizaje. Procesos de adquisición y desarrollo de habilidades*. Madrid: Visor.
- Wickstrom, R. L. (1990). *Patrones motores básicos*. Madrid: Alianza Deporte.